

*Sendt sendtlig
Kambers medlemmer*

TRYKKERISITUASJONEN I ARBEIDERPRESSEN

Innstilling til "Pressekomiteen"

Så langt det har vært mulig på grunnlag av de opplysninger som foreligger har jeg i tidligere innstillinger til "Pressekomiteen" gjort rede for trykkerisituasjonen i arbeiderpressen, og mulighetene for kjøp av trykkerimaskiner utenfor Norge. Nedenstående utgreiing bør sees som et tillegg og en konklusjon på ovennevnte redegjørelse.

Det er min oppfatning at vi nå kan si at vi har et forholdsvis korrekt bilde av den skade som er forvoldt i våre trykkerier under okkupasjonen, og at vi på grunnlag av dette allerede nå kan ta stilling til innkjøp av en del trykkerimateriell.

Arbeideravisene er uten sammenligning den pressegruppe i Norge som har fått sine trykkerier mest ødelagt. Av 16 delvis ødelagte trykkerier i Norge faller hele 7 på arbeiderpressen, 4 på bondepartiets presse, venstre 2 og høyre 3. Av 5 helt ødelagte og ikke gjenreiste avistrykkerier i Norge, så hører 3 trykkerier til arbeideraviser, 1 til venstre og 1 til upolitiske aviser. Av 5 avistrykkerier som vi vet har fått vesentlige deler av sitt trykkerimateriell overført til andre aviser, faller samtlig på arbeiderpressen.

Det er også riktig å si at manglende vedlikehold og fornyelser etc. har medført større skade på arbeiderpressens trykkerier, enn på trykkeriene til de andre avisgrupper, som for det meste var privat eiet og har hatt anledning til å fortsette driften av trykkeriene.

Det er i dag helt klart at et stort flertall av de borgerlige aviser har lagt planer for delvis reorganisering og modernisering av sine trykkerier, og i et hvert fall gjort forberedelser til å sette sine trykkerier istand til å trykke aviser som tidligere. Jeg tror det er riktig å si etter en nøye vurdering av trykkerisituasjonen i disse aviser - at det ikke vil være en eneste av de borgerlige aviser som kom ut før 9. april 1940, som ikke vil være istand til å komme ut igjen etter krigen på grunn av trykkeriforholdene.

En flerhet av disse aviser har allerede plassert vesentlige ordrer på trykkerimaskiner og trykkerimateriell av ethvert slag. La meg nevne bare en del av de bestillinger som er foretatt gjennom et enkelt agentur i Norge:

"Aftenposten": Skriftmateriell, 40 sett matriser til sette-maskiner, 2 settemaskiner.

"Morgenposten" Rotasjon og 2 settemaskiner.

"Nationen" : 2 settemaskiner.

"Gjengangeren", Horten; 1 settemaskin.

"Vestfold", Sandefjord: 1 settemaskin.

"Varden", Skien: 2 settemaskiner.

"Stavanger Aftenblad" : Rotasjon.

Det kan også nevnes at både "Morgenbladet", "Dagbladet" og "Sjøfartstidende" har planlagt modernisering og nyanskaffelser.

Straks krigen er slutt vil der uten tvil bli plasert betydelige ordrer fra norske aviser på trykkermateriell. "Først til møllen osv.", er et ordtak som i denne forbindelse har den aller største gyldighet. Det er derfor etter mitt syn nødvendig at vi på grunnlag av det kjennskap vi har til trykkeriforholdene i våre aviser, straks plasserer bestillinger på det trykkermateriell som vi vet det er helt nødvendig å anskaffe før vi kan få våre aviser ut igjen på en tilfredsstillende måte.

Jeg vil nedenfor gi en oversikt over de aviser som vi i dag vet har fått sine trykkerier helt eller delvis ødelagt, og samtidig hva en etter min mening bør bli enig om å foreta seg nå, for å få disse trykkerier i brukbar stand igjen. Vi er allerede sent ute; men ved å plassere våre bestillinger direkte til fabrikkene eller hovedagenturene her ute, så vil en antagelig kunne innvinne den tid som er gått tapt.

Da det forutsetter en detaljkunnskap om våre trykkerier som vi i dag ikke har nær borte, blir jeg nødt til å se helt bort fra skriftmateriell og mindre maskiner som diegler etc., - som der sikkert er behov for - og bare holde meg til det foreliggende behov for presser og settemaskiner. Vi har imidlertid folk i Sverige som bør kunne foreta de nødvendige detaljundersøkelser slik at en også kan bestille disse ting. Jeg har også sett bort fra behovet på hurtigpresse.

"Bergens Arbeiderblad"

Avisens 16-sidige rotasjon er "solgt" til "Østlendingen" (Bp), Elverum. Salget er sikkert ikke foregått i tilfredsstillende lovligge former, og pressen bør kreves tilbakelevert omgående. Våre folk i Bergen bør imidlertid allerede nå søke å få en avtale med et av byens ledende trykkerier om trykning av avisen i tiden mel-

lom krigens slutt og til rotasjonen kan være tilbakelevert og monteret i Bergen igjen. Setteriet er så vidt vites i behold. De settemaskiner som er overført til "Fritt Folk" (Arbeiderbladet's trykkeri), vil det sikkert bli en enkel sak å tilbakeføre. En av disse settemaskinene sies imidlertid å være monteret i NS-avisen i Kirkenes. Om denne blir å overføre til vår avis i Kirkenes - som vistnok har fått sitt trykkeri ødelagt - eller tilbakeføres til Bergen, vil bli et praktisk spørsmål som en letere vil kunne ta stilling til umiddelbart etter krigens slutt.

"1ste Mai", Stavanger.

Rotasjonen sies å være solgt til "Glåmdalen" ("Kongsvinger Arbeiderblad"). Om "Kongsvinger Arbeiderblad" fortsatt har sin Duplex flattrykkrotasjon vites ikke. Der er imidlertid ingen melding om at denne presse er flyttet eller solgt.

Entennen her skal tilbakeføre nevnte rotasjon til "1ste Mai", eller la den stå i "K.A.", er et spørsmål som det er vanskelig å ta stilling til uten helt ut å kjenne forholdene i disse to aviser. Finner en at pressen bør stå i "K.A." må vi finne en ordning som muliggjør utgivelsen av "1ste Mai". Uten at jeg kjenner den 16-sidige rotasjon som vi har fått tilbud på fra "Värmland Folkeblad", er det ikke umulig at det vil være en helt tilfredsstillende ordning å plassere nevnte presse i "1ste Mai".

Stöperiapparatet som er sendt til "Rogaland", Stavanger, bør kreves tilbake - dersom ikke en mere tilfredsstillende ordning kan finnes for "1ste Mai" - og det samme gjelder settemaskinene som er sendt til "Fritt Folk".

"Nybrott", Larvik.

Det skriftmaterieell som er overført til "Östlandsposten", - og ikke ødelagt - må kreves tilbakeført.

"Fremover", Narvik.

Som nevnt i oversikten om arbeiderpressen pr. mai 1944, regner en med at avisene har fått ødelagt sin flattrykkrotasjon og 1 settemaskin. Nevnte avis kan klare seg med en "Cox-o-type". (Se tidligere utsendte omtale av denne presse). Pris og antatt leveringstid vil imidlertid også spille inn i valg av presse. Dessverre har en ikke fra Håkon Lie ennå fått de opplysninger han skulle skaffe oss om "Cox-o-type"-pressen og "Duplex"-pressen også en Linotype settemaskin bør bestilles.

"Nordlands Fremtid", Bodø.

"N.F." hadde ikke eget trykkeri. Trykkeriet hvor avisen ble trykt ble fullstendig ødelagt under Bodø-brannen. Den konkurrerende avis "Nordlandsposten" fikk også sitt trykkeri ødelagt; men har senere anskaffet seg både settemaskiner og 2 hurtigpresser og har innlevert bestilling på flattrykksrotasjon. Da "N.F." har muligheter til å bli en av arbeiderpressens større lokalaviser (i 1937-38 og 39 var det ingennavn landets arbeideraviser som hadde større prosentvis framgang i abonnement - og annonseinntekter enn "N.F.") bør en hurtigst mulig legge forholdene til rette slik at avisen ikke kommer til å ligge under i konkurransen med "Nordlandsposten"; men kan bygge videre på sin tidligere sterke posisjon og "goodwill". "N.F." bør få egen flattrykksrotasjon og 2 Linotype settemaskiner. Bør bestilles nå.

"Romsdal Folkeblad", Molde.

"R.F." ble trykk hos "Sunnmøre Arbeideravis" i Ålesund. Da "S.A." har fått sitt trykkeri i større eller mindre grad ødelagt, og samkjøringen kan bli vanskeliggjort også på grunn av lite tilfredsstillende kyststruteforbinnelse mellom Ålesund og Molde den første tid, er det mest sannsynlig at en må be "R.F." å finne en foreløbig avtale med et trykkeri i Molde om utgivelsen av en 4-sidig avis, muligens bare 3 ganger ukentlig, inntil den påny kan foreta en samkjøring med "S.A." som tidligere, som bør være å foretrekke, da en bare ved enaslik samkjøring kan ha sjangse til å få en skikkelig arbeideravis for Molde og Romsdal. (Hadde forholdet mellom sunnmøringer og romsdalinger vært litt mindre "spendt", burde det overveies at "S.A." skiftet navn, opprettet avdelingskontor på Molde og bli tildelt også Molde og Romsdal som sitt avisområdet).

"Tidens Krav", Kristiansund.

Trykkeriet fullstendig ødelagt under krigen. Flattrykksrotasjon og 2 settemaskiner bør bestilles.

"Telemark Arbeiderblad", Skien.

"Skiensfjordens Presse" trykkes nå på rotasjonen til "T.A." men pressen er vistnok fortsatt montert i trykkeriet til "T.A."; så her blir det bare et spørsmål om godtgjørelse for bruken. 2 settemaskiner er overført til "S.P." og må sjølsagt bli å tilbakeføre.

"Tiden", Arendal.

Avisens flattrykksrotasjon og 1 settemaskin er solgt til Sverige. Er disse i brukbar stand; bør en søke å få disse tilbakeført. Dette vil være folk i Sverige kunne undersøke. Vil det ikke være mulig eller ønskelig å omgjøre salget, bør vi bestille 1 flattrykksrotasjon og 1 settemaskin.

"Vestfold Arbeiderblad", Tønsberg.

Som oversikten "Arbeiderpressen i mai 1944" viser, er en stor del av trykkerimateriellet overført til "Arbeidernes Aktietrykkeri", Oslo og "NS-rikstrykkeri" i Moss (trykkeriet til "Moss og Omegns Arbeiderblad"). En vil antagelig finne at dette vil kunne tilbakeføres. (En nettopp mottatt melding sier dessverre at det er planer om å legge ned "NS -Rikstrykkeri" i Moss, og det er da fare for at trykkeriutstyret kan bli spredt for alle vinde).

Flattrykksrotasjonen er på plass; men en regner med at 2 settemaskiner er blitt ødelagt og derfor bør bestilles her ute.

Vi har en del mindre aviser - 2 eller 3 ganger ukentlig, 4-sidig avis - som har fått sine trykkerier ødelagt; bl.a. "Finmarken", Vardö og "Namdals Arbeiderblad", Namsos.

Min personlige oppfatning er at en ikke her ute bør gjøre innkjøp for gjenoppretting av disse trykkerier; men at en i første omgang anmoder disse aviser om å finne fram til en rimelig trykningsordning med et lokalt trykkeri. En vil senere lettere kunne ta stilling til om det vil være best å fortsette en slik ordning, eller om avisene bør få egne trykkerier. For små aviser blir det siste gjerne ofte dyrere.

Nödvendige innkjöp.

Ser en bort fra hva våre minste aviser har fått ødelagt, og regner med at våre aviser får tilbake etter krigen det materielle som er overført til andre aviser, kommer en til at vi på grunnlag av ovenstående fremstilling - dersom vi også regner med "Tiden" - må kjøpe 4 flattrykksrotasjoner og 8 settemaskiner for å være istand til å gi ut våre aviser som tidligere.

Disse maskiner fordeler seg som følger:

	<u>Flattrykkssrotasjon.</u>	<u>Settemaskin.</u>
"Fremover", Narvik	1	1
"Nordlands Fremtid", Bodö	1	2
"Tiden", Arendal	1	1
"Tidens Krav", Kristiansund	1	2
"Vestfold Arbeiderblad", Tönsberg		2

Dersom ikke noe uforutsett skulle skje eller nye opplysninger komme til, så bør vi etter min mening ikke bestille andre presser enn de som er nevnt ovenfor, selv om vi vet at flere av våre aviser hadde planer for krigen om å skifte ut sine presser; bl.a. vistnok også "Framtiden", Drammen. Valg av presse er av så stor betydning for en avis - ikke minst økonomisk - at en bør vite bestemt hvilken avis pressen skal brukes i.

Når det gjelder valg av hvilke presser vi bør kjøpe, så spiller sjølsagt inn både leveringstid og pris. Men dersom ikke disse ting står hindrende i veien, tror jeg at vi med held kan kjøpe 2 "Cox-o-type" og 2 "Duplex", begge 8-sidige flattrykkssrotasjoner. Jeg går da utfra at "Cox-o-type" fortsatt er en noe billigere presse enn "Duplex"-pressen. "Cox-o-type"-pressene bør med held kunne brukes i Narvik og Arendal, "Duplex" - pressene i Bodö og Kristiansund.

Vi bør imidlertid ikke binde oss til i hvilke aviser de bestilte presser skal plasseres, da situasjonen etter krigen kan være slik at en annen fordeling vil være ønskelig.

Når det gjelder settemaskiner, så mener jeg at vi uten den minste risiko kan plassere en ordrer på 15 Linotype, og 40 sett matriser til settemaskiner. Av disse matrisesett kan det være på tale at en også kjøper en del sett med matriser også til mindre tittelskrifter, selv om disse matriser er sikkert atskillig mindre slitt enn matrisene til f.eks. 8 og 10 points skrift.

Da der i Sverige nå er flere av våre pressefolk som nettopp er kommet fra Norge, og derfor kjenner forholdene i trykkeriene hjemme i dag, vil det være av betydning at disse folk - ved siden av en uttalelse om de foreslåtte innkjøp - også søker hurtigst mulig å skaffe en oversikt over andre øyeblikkelige behov til våre trykkerier.

Ökonomisk oppgjör med "NS".

Når det gjelder det av vårt trykningsmaterieil som er "solgt" så er i de fleste tilfelle pengene på en eller annen måte gått til "NS"-foretagender.

Det er innlysende at vi vil få et innviklet oppgjör med "NS", ikke bare for ting som er "solgt"; men også for leie og slitasje av vårt trykkeriutstyr. Hvorledes, og hvor hurtig og i hvilken grad våre tilgodehavender vil bli tilbakeført til våre aviser, vil sjölsagt stå og falle med hvordan våre myndigheter bestemmer at det ökonomiske oppgjör med "NS" skal foregå, og i hvilken grad staten vil påta seg "konkursboets" forpliktelser.

Det er imidlertid av aller störste viktighet at våre folk hjemme på de enkelte steder allerede nå blir bedt om å forberede og utarbeide de krav som blir å sette fram.

Materieil overført töl andre trykkerier.

Når det gjelder kravene om tilbakeføring av utlånt eller overført materieil til andre trykkerier, så er det innlysende at en må kreve nytt materieil for det som er utslitt, og at det blir gjort krav om godtgjörelse for bruk. Settemaskiner som har fått sine matriser slitt, må en kunne kreve at vedkommende trykkeri returnerer - om nödvendig ved overføring fra andre settemaskiner eller nykjöp - et matrisesett som ikke er dårligere enn da maskinen ble overtatt. Det kan også bli på tale å kreve tilbake en helt annen settemaskin, det samme gjelder ved tilbakeføring av annet trykkerimaterieil. Kvaliteten av utstyret i våre trykkerier bör ikke reduseres mere enn strengt tatt nödvendig.

På grunnlag av ovenstående fremstilling anbefales at "Pressekomiteen" søker våre folks samtykke i Sverige til straks å bestille:

4 flattryksrotasjoner
15 Linotype settemaskiner
40 sett matriser til settemaskiner

"Presseutvalget" i Sverige bör også söke å utvirke at der snarest mulig blir utarbeidet en oversikt over annet trykkerimaterieil som en mener det er nödvendig å bestille.

London, 28. august 1944

Johan Ona (s.)